

Əgər hər şey yuxuysa...

(Esse)

Mən çay deyiləm
o möhtəşəm mövcudiyyət.
Mən o səbrlilik mücəssəməsi
palıd ağacı deyiləm.
Mən o qırmızı quş da deyiləm
qısa həyatını bu qədər ürəkdolusu

yaşayır

Mən hər şeyi bir-birinə bağlayıb
saxlayan

bu pəncir, daş, qum da deyiləm.

Mən bütün bu mənalı şeylərin
heç biri deyiləm, yox. Hələ yox.

(Mary Oliver, "I am not the river")

Mary Oliver öldü. 1935-ci ildə Ohio ştatının Maple Heights (Ağcaqayın Yüksəklikləri) adlanan kiçik bir qəsəbəsində (kəndində) doğulmuşdu. O kəndin təbiətinin Oliverə təsiri çox dərin olub. Oranı tərk edəndən sonra da qalan həyatının demək olar ki, hamısını Massachussets ştatının bapbalaca (iki min nəfərlik) Provincetown qəsəbəsində, yenə də təbiətlə iç-içə yaşamışdı. "Təbiətə sevgisi ona Pulitzer mükafatı qazandırmışdı".

Təxminən 15 il əvvəl onunla təşkil olunmuş bir poeziya görüşünə qatılmışdım. O vaxtlar mən tez-tez məşhur şairlərlə görüşə gedirdim. Santa Barbarada universitet kampusundakı 1500-2000 nəfərlik zal çox zaman yarıya qədər boş olurdu. Bəzi çox məşhur şairlər vardı ki, görüşlərinə hətta cəmi 150-200 adam gəlirdi. Oliverlə görüşə çatdığımdaşa çəşmişdim. Zal

ağzına qədər doluydu. Özümə güclə yer tapa bilmişdim. Yanımda oturan bir yaşlı xanımdan soruşanda "Los Angeles'dən gəlmişəm" demişdi. Şeirlərindəki zahiri sadəlik onu bəlkə də geniş kütlələr üçün daha populyar etmişdi (öləndə Hillary Clinton da "tweet" atıb, şeirindən parça veribmiş), amma ilk vaxtlar Oliverin şeirlərini oxuyub "axı burda nə var?" kimi reaksiyalar verdiyimi xatırlayıram. Sonralar daha çox tanıyıb-duyduqca daha dərinə bağlanmışdım şeirlərinə. Hətta deyə bilərəm ki, şeir anlayışımı çox kəskin dəyişən, gəlişdirən 3-5 şairdən biridir. Şeirlərinin sayəsində duyğunun yeni qatını, dalğasını tapmışdım.

"Oliverin şeirlərində insan yoxdur, amma həm də bütün başqa şairlərin şeirlərindən daha çox insan var". Bay-

quşdan, tısbağadan, lobyadan, düyü-dən yazır... 2003-2005-ci illərdən xatırlayıram ki, Rəşid Behbudovu bəyənənlər olurdu, "insandan yox, lələlərdən oxuyur; amma bax Ahmet Kaya..."

Onun "Vəhşi qazlar" adlı çox məşhur bir şeiri var. Heç tükümü tərpətmirdi uzun illər. Bir dəfə (Kaliforniyada) bir çöllüklə, dizdən yuxarı qalxan otların arasıyla piyada gedirdim. Günəşli, sakit bir gün idi. Ətrafda heç bir səs yoxdu. Tənhalıq, sükut... azca da qüssəli bir gün. Bir də baxdım ki, başımın üstündən qazlar keçir bir qatır. Xeyli də hündürdən. Mənim bərabərimə çatanda nədənsə çığırıldılar... "[özünü] nə qədər tənha sansan da... bax, təbiət səni çağırır..."

Oliverin şeir nəzəriyyəsi üzərinə yazdığı "A Handbook of Poetry" kitabı da oxuduğum, bəhrələndiyim (xeyli də təbliğ etdiyim) bir mənbə olub. Bir məqaləmdə yazmışdım: "Şeirlə nəsrin arasında fərq nədir? – Mary Oliver'ə görə nəsr odur ki, sətri yazıb doldurursan, şeirsə odur ki, sətirleri qırıb alt-alta düzürsən. Bu qədər bəsit və kobud bir tərif bəlkə də ən dəqiq tərifdir şeirin. Şeir, ən azi texniki cəhətdən, sətirleri qırmaq sənətidir!"

Görüşdən sonra, adətəmə uyğun olmasa da, yaxınlaşıb qısa söhbət etmişdim onunla, şeirlərini dilimizə tərcümə etmək istədiyimi demişdim. Dönüb gedəndə, əsl şair həssaslığıyla (bəlkə mənə yetərinə diqqət göstərmədiyini düşünüb də) arxadan "çox xoşuma gəlir sizin bu fikriniz, türkcə-

Azər Əhmədov

yə tərcümə olunmağı çox istərdim" səsləndi. Başını yüngül tərpətməsindən, üz ifadələrindən "bilirəm, şeiri sevirsen" oxudum. Nəmli gözlərindəki parıltını, xəfif təbəssümünü xatırlayacam həmişə.

Əgər filosof düz deyirsə ki biz bütünlüklə bütün ətrafımızla birlikdə sadəcə yuxudan ibarətik qoy lap çox uzun və

parlaq bir yuxu olsun ki, hər şey heç nədir yalnız beynimizdə mövcuddur ki, o ağaclar da, o qırmızı quş da

sadəcə beynimizdədir çay da, dənizdəki fırtına da hamısı, hamısı bir yuxudur ki, sərt olan, yumşaq olan, doğrudan da silkələməsi heç nə yoxdur

heç nə gərgin deyil, vəhşi deyil, yuxulu deyil – Yeats'in o sarı saçlı qızı kimi

əgər filosof düz deyirsə ki bunlar hamısı bir yuxudur onda sən də yuxusan halbuki dünən gecə

və ondan əvvəlki gecə və ondan əvvəlki bütün bu illəri deyildin!

(Mary Oliver,
"If the philosopher
is right")

15 Fevral, 2019